

חבל נחלתו

שהרי היא נאמנה והתקבלה בבי"ד ובררוה ובדקה. וכל שנותר הוא שאותו פיצוי עבור הקלקולים בדירות שקיבל היזם מהקבלן, יעבירם לפי המפרט בחו"ד המהנדס לבעלי הדירות השונות.

הבי"ד שנעשה עפ"י העדות שהוא הביא וכיצד הוא יכול לבטלה עתה.

נמצא שאין היזם יכול שלא לקבל את דברי העד שהוא עצמו הביא לזכותו בדין אחד, ואינו יכול לטעון כלפיו שאינו נאמן, ואין בית הדין צריך לבדוק עדותו מחדש

סימן מז

תשלום הוצאות ייעוץ

שאלה

הצדדים הפסיקה היא עפ"י המנהג. וכאן צריך לברר מהו המנהג. ונדון בכך בהמשך. אולם במקרה הנוכחי הרי יש הסכם חתום בין שני הצדדים שכל ההוצאות השוטפות הן ע"ח הלקוח, וע"כ אין הוא יכול להגיד למשרד עוה"ד: פרע את ההוצאה הזאת מחלקך. וכשם שאם לצורך בירור העניין היה צריך להביא למקום האירוע צלם מקצועי, או שמאי להערכת נזק, או נסיעה ארוכה למקום האירוע וההוצאות היו נופלות על כתפי הלקוח, ה"ה במקרה כזה. והכלל הוא שכל הוצאה שנעשתה לצורך יצוגו של הלקוח ואין בה הוצאה חריגה בגובה סכום ההוצאה, או שהיא לא הוצאה שאינה נצרכת וניתן לוותר עליה, בפשטות היא כלולה בסעיף המחייב את הלקוח בהוצאות. ואפילו אם הלקוח טוען שכל הוצאה שאינה ישירה של משרד עוה"ד היה צריך ליטול ממנו רשות, נראה שכיון שהוא לא כללה בתנאים שבכתב בהסכם שביניהם – אין לה תוקף מחייב. ב. נדון עתה בשאלה: אם שוכר סיכם עם שכיר שכר גבוה מהשכירות הרגילה האם יכול להתכחש להסכם ולומר: אתן לך רק לפי המנהג הקבוע.

אדם שכר משרד עו"ד ליצגו בתביעת נזיקין. המשרד חתם עמו חוזה ובו שלשה סעיפים עיקריים: א. כל ההוצאות השוטפות לשם הצגת התביעה בבית משפט – על חשבון הלקוח. ב. במידה והתביעה תזכה, שכר המשרד 20% מסך כל הסכום אשר זכה בהם הלקוח (מן הברוטו לכל הסעיפים). ג. במידה והתביעה לא תזכה אין למשרד שום שכר, פרט לתשלום ההוצאות.

התביעה נסתיימה בפשרה בה זכה הלקוח בסכום נכבד, אמנם פחות ממה שתבע. במסגרת תביעת ההוצאות תבע המשרד שכר ייעוץ לאדם שאינו מהמשרד שעפ"י חוות דעת שהכין הוכנה התביעה וחקירת עוה"ד של הנתבע. הלקוח סרב לשלם את התביעה בטענה שהוצאות היעוץ אינן נופלות עליו אלא הן כלולות בשכר המשרד בתוך 20% אשר הם קבלו מסך הסכום אשר נפסק לטובת הלקוח. עם מי הצדק?

תשובה

א. בדרך כלל אם אין הסכם מפורש בין

שאלה זו נידונה בראשונים ואחרונים בקשר לשכר שדכנים ושכר שתדלנים. לגבי שכר שדכנים היו מנהגי מקומות המבוססים על תקנות לשכר המשדכים משני הצדדים ובשלבי השידוך. לעתים כדי לזכות בשידוך הציע אחד הצדדים שכר גבוה יותר מן המנהג ועל כך נפלו מחלוקות בראשונים.

מובא בתשובות מימוניות (נזיקין תש"ב): "בפרק הגוזל בתרא (קטז) ובפרק מצות חליצה (קו) תניא הרי שהיה בורח מבית האיסורין והיתה מעבורת לפניו ואמר טול דינר (= שהוא שכר גבוה) והעבירני – אין לו אלא שכרו. מכאן נראה לי דהאומר לאותם שדכנים אני אתן לך כך וכך שפלוני יזווג בתו לי או לבני דאין לו אלא שכרו שכר טרחו ותו לא. אבל אם השדכן אומנתו בכך שהולך במלכות תדיר ומזווג זיווגים שמא זה ראוי לדמותו לסיפא לצייד השולה דגים מן הים דאמר ליה אפסדתן כוורי בזוזא, או שמא לא דמי דהתם הריוח שלו ברור יותר 'התעלה מצודה מן המים ולכוד לא תלכוד', אבל השדכנים פעמים רבות הולכין ואין עושין ורפיא בידי אי דמיא לסיפא והבא להוציא צריך ראייה ברורה לכן טוב שיעשו בקניין סודר מה שנודדים להם עכ"ל רבינו מאיר בחידושו". היינו, המהר"ם מרוטנברג נסתפק אם יש לדמות שדכן מקצועי אפילו התנו עמו שכר גבוה לדייג שבטלוהו ממלאכתו שצריך לשלם לו כפי שהבטיחוהו, וע"כ מציע שיעשו על השכר מעבר למקובל קנין סודר. במקרה הנוכחי ההסכם חשוב כקנין, וע"כ אף מצד זה היה ראוי שהלקוח ישלם.

וממשיך שם בתשו' מימוניות: "אמנם בספר אר"ז (לב"ק קטז) פסק בשם רבינו שמחה

דלא דמי לטול דינר והעבירני שבשכר שדכנות רגילין לתת הרבה יותר מכדי טרחו, והביא ראייה ממעשה שבא לפני ר"י באחד שעשה השבעת שדים שהחזירו הגנבה (= שיודיעוהו מי הגנב) ועל זה נדרו לו (=כשכר) זקוק, ואחר שעשה הדבר לא רצה ליתן לו אלא שכרו, ופסק ר"י לתת לו כל אשר התנה בדבר זה רגילין לתת יותר מכדי טרחו. וכן בספר המצוות (מ"ע עד דף קנג ע"א) כתב בשם רבינו יהודה דהוא הדין לעניין רפואות דרך ליתן דמים מרובין ולא נאמר בזה שיחק בו. וכן נמצא בתוס' רבינו יואל פרק מי שמת (קמא ע"ב) "... ומחלוקת זו נמצאת במרדכי (ב"ק קעב) ובתשובות מהר"ם ועוד.

היינו, לפי רבינו שמחה מוטרדי על פעולות מיוחדות מותר לגבות שכר גבוה ואין המתנה שכר גבוה יכול לטעון: משטה הייתי בך, וחייב לשלם את אשר קבע עם שכירו.

וכך כתב בשו"ת דברי ריבות (סי' שצו): "שאלה ראובן שאמר לשמעון הרי שהסוחרים פלוני ופלוני מבקשים לקנות קצת סחורה אם תתן לי סך כך לשכר טרחי אני אשתדל למכור סחורתך להם ואהיה סרסור ביניכם ושמעון סבר וקבל לתת לראובן מה שנתפטר עמו לשכר סרסרותו כדי שישתדל היטב בענין המכר הנז', ומקצת השכר נתן לו מוקדם קודם עשיית המכר ומקצתו אמר לתת לו אחר עשיית המכר ועל סמך השכר הנז' טרח ראובן ונתן גמד למכר הנז' ולכן ראובן מבקש משמעון שכר טרחו אשר נדר לו, ושמעון טוען ואומר: מה שנתתי לך מוקדם היה יותר ויותר משכרתך יורנו מורנו מורה צדק אם יכול ראובן על הדין ועל האמת להוציא מיד שמעון שארית שכרו הנז' או לא ומה' תהי משכרתו שלמה.

חבל נחלתו

שחייב שמעון לשלם כל מה שנדר והתנה עמו וכל שכן שאינו יכול לחזור וליקח ממנו מה שכבר נתן לו זהו מה שנראה לע"ד ואמר לי לבי הצניע יצחק בכ"ר שמואל אדרבי זלה"ה.

עולות מדבריו כמה טענות שאין השוכר יכול לבטל את דבריו, ראשית משום שהשכיר התחיל לעשות על פי השוכר, ועוד שהשכיר הפסיד מדמי שכירותו במקו"א, ועוד שאם הרגילות לתת יותר משכרו חייב לתת כפי נדרו, והביא ראיה מהמרדכי בקידושין ששכר השתדלות כשכר שדכן ואין לו שכר קבוע.

חלק מטענותיו דומות למקרה הנוכחי. המשרד עשה על פיו והרויח לו את התביעה, וכמובן שלמשרד היו הוצאות, ודומה ההרשאה ליצוג בבית משפט לשכר שתדלן לדבר עם השלטונות, וע"כ צריך לתת כמה שקבע בהסכם.

וכן עולה מתשובת הב"ח (ישנות, סימן כח) שהביא מקרה דומה:

"ועל השדכן שנדרו לו סך כך וכך בפני עדים אם ישתדל לו שידוך זה וטרח בכל מאי דאפשר לו עד שהביא השידוך לידי גמר ואחר כך שיחק בו באומר לו איני חייב ליתן לך אלא שכרך ע"פ תקנת המדינה ליתן כך ממאה. אדכרתן דעובדא כה"ג אתא לפני הרב הגדול כמוהו"ר ליבא מפראג ז"ל (מהר"ל מפראג) וראיתי פסק שלו **דפסק דחייב ליתן לשדכן כל מה שנדר!** ותורף דבריו הם בסגנון זה דמאחר דמנהג כל בתי דינין שבישראל אף במקום שאין תקנה קבועה לחייבו לבעל הבית שישלם לשדכן יותר מכדי טרחו כפי ראות עיני ב"ד ע"כ אי אפשר לומר דמנהג זה הוא ממנהגים הגרועים דלא אזלינן בתרייהו, שהרי הוקבע עפ"י חכמי הדור ובתי

תשובה תחלת כל דבר אני אומר שכתב הריב"ש בתשובותיו סימן תע"ו **שכל מה שאדם נודר בשכירו אפילו בעל פה ובלא שום קנין חייב לשלם כל שהנשכר עשה מלאכתו** שהתחלת המלאכה הוא הקנין וכמו שהאריך שם, וכיון שכן חייב שמעון לתת לראובן כל מה שנדר לו בשכר סרסורו ועל מה שטוען שמעון שבמה שנתן לו היה יותר ויותר משכרך ושואל ממנו המותר שנתן לו אין בטענתו ממש...

וראיה לזה שכתב הרשב"א בתשובה הביא מהרי"ק ז"ל חשן המשפט סימן רס"ד שאפילו ברישא דבריייתא דאמרינן דאין לו אלא שכרו שיכול לומר לו משטה הייתי כך היינו דוקא בשלא הקדים לו אבל הקדים לו אינו יכול להוציא מידו וכן כתב המרדכי פרק החולץ **ואפילו במקום דליכא פסידא אם הוא רגילות לתת יותר מכדי טרחו חייב לתת מה שהתנה** כמו שכתב המרדכי בהגוזל בתרא בשם רבינו שמחה שחייב לתת לשדכן כל מה שהתנה ליתן לו, ולא דמי לטול דינר והעבירני **שבשכר שדכנין רגילין ליתן יותר מכדי טרחו** והביא כמה ראיות על זה. וכן הגהה מיימונית מספר נקין סי' כ"ב באופן שעלה בידינו שחייב שמעון לשלם לראובן כל מה שנדר לו הן מטעם דאפסדתיה כמו שכתבתי הן מטעם הרגילות שרגילין לתת בסרסירות כזה יותר מכדי טרחו ואפי' לא היה שם קנין כמו שכבר כתבתי.

ועוד בהגהות מרדכי בקדושין כתוב מעשה בראובן שתבע משמעון תן לי י' זהובים שנדרת לי שאדבר עליך אל השר והשיב שמעון: אחת נדרתי לך אבל מחמת יראה שהייתי ירא פן תקלקל עיני נגד השר ולא היה שום קנין, והשיב המורה שחייב ליתן לו דהוה ליה כפועל ואין צריך קנין באופן

דינין שבישראל וא"כ צריכין אנחנו לתת טעם למנהג זה ואין זה אלא לפי שראו חכמי הדור שהכל רגילין לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר טרחו כפי אשר יאות דאע"ג דלא התנה כמו שהתנה דמי ובטלה דעת זה המסרב אצל כל אדם, ותו דאנן ב"ד סהדי דאם היה מתנה עמו השדכן היה נודר לו בערך זה.

ומעתה נמשך לפי זה **דחכמי הדור שנהגו כך קים להו כפי רבינו שמחה ודעימי במרדכי פ' הגזול בתרא דבהתנה צריך לתת לשדכן כל מה שנדר לו** דאי הוה קים להו כמהר"מ דחולק על רבינו שמחה וס"ל דאפי' בהתנה אין לו אלא שכר טרחו א"כ קשה מאיזה טעם נהגו חכמי הדור ודור להכריח לב"ה לתת לו יתר משכר טרחו אפילו בדלא התנה והשתא לפי זה נמשך **כיון דקי"ל כרבינו שמחה השתא וודאי אפילו היכא דאיכא תקנה קבועה כמה יתן לכל מאה מ"מ היכא דנדר לו כך וכך צריך ליתן לשדכן כל מה שנדר לו** דהתקנה אינו אלא היכא דלא התנה דהתם הוי השכר לפי ראות עיני ב"ד ולפיכך תקנו דבר קצוב כדי שלא יבואו לידי מחלוקת דזה יאמר כך הוא ראוי וזה יאמר לא כך אלא כך. אבל אם התנה בפירושו עם השדכן על זה לא תקנו שום תקנה ופשיטא דצריך לקיים לו כל מה שנדר לפי טעם רבינו שמחה וסיעתו שרגילין לתת בזה שכר הרבה ואינו יכול לומר משטה הייתי בך. ותו נראה דסברא ישרה דלפי דגם הב"ה יודע שהשדכן יוכל להשתדל שידוך זה לשדכו לאיש אחר ולא יהיה נפסד משכרו הקבועה לפיכך נדר לו לתת לו שכר יתר כדי שיטרח בעבורו ביתר שאת ועוז א"כ אינו יכול לומר לו משטה אני בך שכך הוא ההנהגה בכל הדברים לתת שכר הרבה למי שטרח בעבור פלוני להשתדל לו חפץ זה שלא יקדימו אחר

כי חפץ בו מאד... ומק"ר בשדכנות שמנהג פשוט הוא שמוסיף להרבות שכר לשדכן הלכך חייב לתת לשדכן כל מה שהתנה עמו ואף עפ"י שנדר לו יותר על התקנה הקבועה. איברא דהרב בהגהות ש"ע בח"מ סוף סי' רס"ד פסק כדעת מהר"מ שבמרדכי דבשדכנות אין לו אלא שכרו אנפ"י שהתנה עמו לתת לו הרבה נראה שדעתו דמאחר דאיכא פלוגתא דרבואתא זוזי היכא דקיימו ליקו. גם בתשובת האשר"י כתב כלל ק"ה סוף דין א' זה לשונו ויש מרבתיי שמדמין שכר שדכנין להיתנה מעבורות לפניו עכ"ל, נראה דעל מהר"מ שהוא רבו אמר כך אכן **לפי ע"ד נראה הלכה למעשה כדעת רוב רבותינו רבינו שמחה וסיעתו מטעמא דאמרן וכהכרעת רבינו הגדול מהר"ל ז"ל מפראג** הנלפע"ד כתבתי וחתמתי שמי אנכי הקטן יואל".

עולה מתשובת הב"ח כי ההלכה היא כרבינו שמחה וכהכרעת המהר"ל מפראג, וע"כ אם התנו לתת שכר גבוה חייבים לתת. וק"ו לגבי מקרה דידון, שהוא כשתדלנות ולא כשדכנות, מפני שלמשרד ניתנה הרשאה לייצוג הלקוח לתביעתו, וע"כ אפילו אם לא היה מקובל שההוצאות כולן על חשבון הלקוח הוא היה חייב בתשלומן, וכש"כ שזה המקובל וההגיוני.

ג. נעיין עתה מהו שיקול הדעת שניתן לשכיר במסגרת שכירותו. האם על כל פעולה הוא צריך לשאול את דעת בעה"ב, או לאו. ונראה שהעושה לבעה"ב פעולות קבועות מסוימות צריך לשאול על כל פעולה שאיננה כלולה בשכירותו, אבל קבלן העושה דבר אומנות אשר מביא תוצר מוגמר למשכיר אינו צריך להיועץ על כל פעולותיו שהרי בשל כך שכרוהו, מפני שהוא מבין באומנות זו והמשכיר אינו יכול

חבל נחלתו

חבירו. ואם עבר ועשה שלא מדעת חבירו, ואחר כך הודיעו והסכים למעשיו, הרי זה פטור. ואין הדברים האלו צריכים קנין, אלא בדברים בלבד. ואם (שינה) האחד מכל אלו הדברים, שהלך למקום שלא היה לו לילך, או פירש בים, או שמכר בהקפה, או נשא ונתן בסחורה אחרת וכן כיוצא באלו הדברים, כל פחת שיבא מחמת זה שעבד, חייב לשלם לבדו. ואם היה שם שכר, השכר לאמצע.

כך בסדרי עבודה של שותפים וה"ה בסדרים בשאלה שבינינו. במידה והמשרד פעל עפ"י המקובל אין ללקוח שום תביעה כלפיו.

וכך כתב בשו"ת חוות יאיר (סי' רז):
"שאלה ע"ד פרנס המדינה ששלחוהו בני המדינה בשכר שקצבו לו אל המלכות להשתדל אצל המלך ע"ד הטלת אלף ר"ט שלא כסדרן על בני המדינה לסיוע הוצאת המלך למלחמה עם שכנגדו. והשתדל ליטול החצי מהסך. והתלוננו בני המדינה על השתדלן ובקשו לקפח שכרו בג' דברים: הא' כי נודע להם שנותרה הפרנס בכתב הראשון בחצר המלך לתת ת"ק ומאחר שנודע כי מלך רחמן הוא ואלו ביקש רי"ש ואפשר בלא דבר היה מרוצה מאחר כי עניים הם והיוקר גדול ובלאו הכי הם מוכבדי' במסים תמידים הרגילי' וכאשר הביא בכתב הבקשה. שנית אמרו ע"ד הנ"ל וגם על הוצאה וד"ל אף כי נאמן בעיניהם מ"מ נראה להם כי ע"י שהמציא לעצמו כתב חריות בכמה משא ומתן וחפשי' ממכסי' גוף וממון על כן ריבה בהוצאות וד"ל בעיני הקהל כי ע"י הנאות הללו נתקרבה דעתם לסייעו בכל מבוקשו וכן המלך בעצמו איידי דנהנה סך רב מהקהל על ידו מהנה. והשלישי כי ריבה בהוצאת מזונות ושאר דברים בהמשך זמן רב אשר שם

לעשותה, וה"ה במקרה זה שהוא אינו מבין בדרך הטענה והראיה בבתי משפט והמשרד מומחה בכך. ע"כ אין המשרד צריך לשאול אותו על כל פעולה ופעולה, ובלבד שהמשרד משתדל בעבורו ואינו מתרשל בתפקידו כאמור ברמב"ם (הל' שכירות פ"ג ה"ז):

"כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה, וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

ויילמדו סדרי עבודה נכונים בין לקוח למשרד עו"ד מדיני שותפים (שו"ע חו"מ סי' קעו ס"ז): "המשתתף עם חבירו בסתם, לא ישנה ממנהג המדינה באותה סחורה, ולא ילך למקום אחר, ולא ישתתף בה עם אחרים, ולא יתעסק בסחורה אחרת, ולא ימכור בהקפה אלא דבר שדרכו להמכר תמיד בהקפה. הגה: ואם התרה בו שלא לעשות, אפי' בדבר שדרכו בהקפה חייב לשלם (ב"י בשם העיטור). היו קצת בני אדם מוכרין בהקפה וקצת אינן מוכרין, לא יקויף בלא דעת חבירו (ב"י בשם רבינו ירוחם בשם הגאונים). וכל שאינו משנה או פרשע, יעשה בשל חבירו כמו בשלו (מרדכי סוף פרק אלמנה ניונית), ונטל מחבירו חלקו במה שהוציא, דכל שותף כיווד ברשות דמי (מרדכי פ' חזקת). בני חבורה האוכלין יחד וא' אוכל הרבה, יכולין אחרים לסלקו (אגודה דפסחים פ' האשה דף פ"ט). ולא יפקיד ביד אחרים אלא אם כן התנו בתחלה, או שיעשה מדעת

שכירותו האם ההוצאה עליו או שכלולה בשכר שהוא מקבל. ואע"פ שלענ"ד אין במקרה שלפנינו הוצאה חריגה.
בשו"ת מהרשד"ם (חלק חו"מ סימן רכ) נשאל:

"שאלה ראובן בהיותו בפראנקיאה עשה קאמביו עם ש' כפי הנהוג בין הסוחרים והוא שהלוה ר' לש' סך מעות על סחורות ידועות של שמעון ששולח למלכות תוגרמה וקבל ראובן עליו אחריו הסחורות בעברם דרך ים אחריות טביעה או שוללים, ובעד קבלת האחריות הנז' נתחייב שמעון לפרוע לו סך מעות נוסף על ההלוואה ויהי בבואם הסחורות ההם דרך ים הטיל ה' רוח גדולה אל הים והאניה חשבה להשבר ואנשי האניה מיראתם פן יאבדו או תשבר האניה בחרו להם לשבר תורן האניה והעצי' וכלי האניה והשליכום אל הים להקל מעליהם ויחזתו להגיע אל היבשה ויהי כאשר הניח ה' להם ועמד הים מזעפו והגיע אל היבשה תב' בעל האניה מבעלי הסחורות הבאות באניה לפרוע לו כל א' חלק מכל אותם הדברים שנאבדו או נשברו מכלי ועצי הספינה, ונתפרע מכל א' חלקו המגיע לו כפי הסחורות אשר לו באניה. ועתה נפלו דברי ריבות וטענות בין ר' ובין שמעון הנז'ל ששמעון בעל הסחורה טוען שאותו הסך הנפרע בעל האניה מאותם סחורות על ראובן מוטל לפרועם כיון שהוא קבל עליו אחריות הים כיון שאותה/שאותם/ הוצאות נמשכו מחמת סערת הים וקרוב היה הדבר שאם לא היו בוחרים לשבר אותם דברים ולהטילם אל הים הית' האניה נשבר' והסחורה הולכת לאיבוד אם כן על ראובן מקבל אחריות הים מוטל לפרוע אותה הוצאה. וראובן טוען ואומר שהוא לא קבל עליו רק אחריות ים דהיינו אם יהיו נטבעים

והאריך בהתרשלות באשר היה אפשר לגמור ההשתדלות בזמן קצר והוא מפני שנשא ונתן שם בכסף וזהב ואבנים טובות והרויח סך רב וכן לא יעשה. והפרנס השיב כי דברי' אלו הם רק עלילות ודברים בדוים כי לא נתרבה הוצאות אפילו פרוטה בשבילו. ומה שעשה בריצוי ת"ק הוא ע"פ עצת יועצי' ושרים עם הסכמתו פן יחרה אף המלך באם ירצה לתת רק סך של הבל וכ"ש אם יבקש לצאת חפשי: תשובה לדעתי הדין עם הפרנס וכל דברי המתנגדים אינם רק דברי קנאים ומתלונני' שבעדת קרח ואין כאן טענת ודאי כלל וראוי לגעור בהם דאל"כ אתה נועל דלת לפני הצריכי' שתדלני' ובכה"ג חששו רז"ל (עי' י"ד ס"ס רנ"ב בהג"ה וח"מ סי' ש"פ ס"ג) בכמה דוכתי. ואף אם נהנה השתדלן בהוצאת הקהל מה להם הרי זה נהנה וזה אינו חסר כמבואר בהג"ה ח"מ בסי' רס"ד ס"ד. ושאר דבריהם הם רק חששות. **ומי ששולח שתדלן דעתו שיעשה כפי שכלו מכ"ש אם דיבר עם יועצים אשר ידעו דעת עליון הוא המלך וטבעו** גם השכל נותן דיש לחוש לחרון אף בשאלה שאינה הוגנת ושאלת בת שבע מבנה לתת אבישג לאדוניו יוכיח. וכמ"ש רז"ל על שגיאות מי יבין והמשילו לסוחר כותי ואע"פ דשם אחר הריצוי דבר קטן חוזר ומבקש שאני התם דאין בבקשתו השני' חזרה מבקשתו הראשונה מש"כ אם הבקשה ראשון ריצוי כנדון הנז'ל... כך נ"ל מדעת תורה ודעת נוטה. הטרוד יאיר חיים בכרך".

מבאר החוות יאיר שהמשלח שתדלן דעתו שיעשה כפי שכלו וע"כ אין לומר לו: אל תיקח יועץ זה. ולהיפך אי-התייעצות עם המומחים היא התרשלות במילוי תפקידם.
 ד. נדון בשאלה: שכיר או קבלן הנצרך להוצאות מיוחדות או נוספות עבור

חבל נחלתו

האונס הגמור וכמ"ש מהרי"ק בשרש ק"ד וז"ל פשיטא דש"ש חייב בכל אבדה ואפי' שמר כדרך השומרים ואפי' בדבר שהוא קרוב לאונס מחייב ולא מפטר אלא באונס גמור ע"כ הרי שבאונס גמור מפטר אך אמנם בנ"ד שחייב

אפי' באונס גמור ליכא למימר הכי ואדרבא דמי לשואל ועדיף טובא ובשואל אמרינן בגמ' שחייב בכל ואינו פטור אלא במתה מחמת מלאכה וכמ"ש הטור וז"ל השואל מחברו בהמה או כלים או כל מטלטלים ונאנסו בידו כגון שמתה או נשבר או נשבה חייב ובנ"ד נמי שחייב אפילו עשה כל מאמצי כחו ולא הועיל חייב לשלם נמצא כי מה שטרח להציל והוציא ממון לא טרח אלא בשביל עצמו לא בשביל חברו משא"כ בש"ש שמה שטורח חברו בשביל חברו וק"ל. אך מה שנר"ל שיש צד לפטור למלוה הוא בא' משני טעמים או בשניהם יחד שהוצאה זו היתה גזל ביד הספן שהרי הוא עשה מה שעשה להציל ספינתו ופשיטא שלעצמו טרח וא"כ בדבר כזה לא קבל עליו, עוד טעם דמאן לימא לן שאם לא היה משבר שהיתה הספינה נטבעת דבשלמא אם היה אליה (=הנביא) אומר לנו שאם לא היה שובר בעל הספינה התורן היתה הספינה נטבעת היה ראוי שישלם שהרי המלוה הוא היה המפסיד וכדי להציל עצמו הוצרכה אך אם אפשר שהיתה הספינה נצולת בלאו הכי נמצא אינו חייב אלא עלילה בעלמא הוי ואינו חייב הנלע"ד.

היינו הוצאות יתרות שנפלו בזמן טירחא עבור נכסי המפקיד אינן מוטלות על השכיר, ודינו כשומר שכר שצריך לטרוח ולהציל ממון המפקיד אפילו בשכירת שומרים וכד' אבל את ההוצאה משלם המפקיד. וה"ה למקרה דידן, אמנם אין

הנכסים או יבואו שוללים אמנם הוצאה כזאת הרי היא כשאר הוצאו' הדרך שעל בעל הסחורה מוטל לעשות יורנו מורינו הדין עם מי ושכמ"ה (=ושכרו כפול מן השמים).

היינו מלוה שקיבל אחריות על נכסי בעל סחורות ומקבל שכר על שמירתו, וכתוצאה מסערה בים, אשר בה בעל הספינה הזיק לספינה כדי להצילה מהסער, הוא תובע שכל בעל סחורה ישלם מס נוסף על סחורתו. ותשובתו היא:

"תשובה האמת כי טענות שתי הכתות יש להם פנים וצריך שאלה זו לפנים ואלו הדברים עקרון היה **לידע מנהג הסוחרים** מה הוא אם היה אפשר ומ"מ כפי הנר' הדין נוטה עם בעל הסחורה וזה מטעם דאמר בגמ' סוף פ' השוכר את הפועלים שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים במקלות ולא קדם ש"ח בחנם ש"ש בשכר ועד כמה עד כדי דמיהן וכ"כ הריב"ה בח"מ סי' ש"ג באו לסטים עליו או ארי ודרס אם אפשר לו לקבץ רועים שיעזרו לו להציל חייב לקבצם וליתן להם שכר עד כדי הבהמ' וחוזר ולקחז מבעל הבהמה מה שנתן להם כו' עד כתב הרמב"ם רועה שטען הצלתי ע"י רועים בשכר ונוטל מה שטען ע"כ. הרי לך שש"ש חייב להשתדל בכל עו ותעצומות להציל ואם לא הציל חייב לשלם **ועכ"ז בעל הבהמה חייב לשלם ההוצאה היינו שאינו חייב אלא גוף הבהמה אבל ההוצאה שהוצרך להצילה על בעל הבהמה להוציא, ה"נ זה המלוה לא נתחייב אלא להציל גוף הסחורה לא להוציא מה שצריך להוציא וכמו שיפה טען המלוה שמה לי הוצאה זו משאר הוצאות שכלם על בעל הסחורה כך היה נראה, אלא שאחר העיון נראה שיש לחלק ולומר דדוקא ש"ש שאנפ"י שחייב לשמור כל האפשר סוף פטור מן**

חבל נחלתו

מסקנה המדובר במפקיד ושומר אלא בבא בהרשאה הן לרווח והן להפסד שהוכרח להוצאה נוספת כדי להציל ממון משלחו, וע"כ ק"ו שהוצאות נוספות אינן על הבא בהרשאה אלא על משלחו.

אין שום מקום לטענת הלקוח שאינו צריך לשלם את הייעוץ הנוסף שהמשרד לקח עבור הטיפול בתביעתו.

סימן מח

איסור נגישה בפקיד בנק

לא תהיה לו כנושה, ומשום (שמות כ"ב) לא תשימון עליו נשך, ומשום (ויקרא י"ט) ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'". ואמנם הרמב"ם בסה"מ עונה על השאלה. ז"ל: "המצוה הרל"ד היא שהזהירנו שלא לבקש המלוה מן הלווה כשנדע שאינו יכול לפרעו... ודע שאזהרה זו כוללת גם כן מי שיבקש חוב שלרבייתו. וכן אמרו שמי שילוח בריבית עובר על אמרו לא תהיה לו כנושה כמו שאבאר במה שאחר זה (מ' רלז)". משמע שהלאו הוא משותף הן בהלואה רגילה והן בהלואה ברבית.

ב. כדברי הרמב"ם משמע אף בספר החינוך (מצוה סז): "והעובר עליה ותבע הלואתו לחברו, ויודע שאין לו ותובעו כדי לצערו, עובר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך". (ואף הוא מזכיר שהלאו כולל הלואה ברבית). אולם משמע מדברי החינוך שדוקא במתכוין לצערו.

וכן בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג אות פח): "לא תהיה לו כנושה (שמות כב, כד). הוזהרנו בזה שלא לצעור את הלוח, ולא יעבור המלוה לפניו ויודע שאין לו מה לפרוע, כי הוא מציק לו ומרפה את רוחו בזה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ עה, ב): הרי הוא כאלו דן אותו בשני דינים, שנאמר (תהלים סו,

שאלה

אדם הנמצא בחובה בבנק ופקיד הבנק מתקשר אליו שיצמצם את משיכת היתר, האם פקיד הבנק עובר ב"לא תהיה לו כנושה"?

תשובה

א. פסק הרמב"ם (הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב, ג) לאחר שהביא את חיוב ההלואה לנצרך לכך: "כל הנוגש העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה שנאמר לא תהיה לו כנושה, ומצות עשה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו שנאמר לנכרי תגוש מפי השמועה למדו שזו מצות עשה. אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו ואין צריך לומר אם תבעו..."

העמדת הרמב"ם את הלאו היא כלאו עצמאי שאינו תלוי בהמשך מעשיו של המלוה. אולם בב"מ (עה ע"ב) משמע שהלאו שייך למסכת לאוין ואולי אף תלוי בה: "ואלו עוברין בלא תעשה: המלוה והלוה והערב והעדים, וחכמים אומרים: אף הסופר, עוברים משום (ויקרא כ"ה) לא תתן ומשום (ויקרא כ"ה) אל תקח מאתו, ומשום (שמות כ"ב)